

Erna Winters

Buiten de fysieke muren van de bibliotheek treden

De doelstelling van de gemiddelde bibliotheek, het bieden van vrije toegang tot informatie, cultuur en educatie aan iedere burger¹, vraagt nu en in de toekomst om meer dan een centrale bewaarplaats voor boeken. Voor bibliotheekwerk nieuwe stijl is het noodzakelijk dat bibliotheken buiten hun muren treden.

Volgens het Engelse gezegde *follow the money* moet je het geld volgen als je wilt weten wat het motief van een misdaad is. In het geval van de bibliotheken zou ik willen zeggen dat we 'de burger' moeten volgen om erachter te komen hoe we deze een zo goed mogelijke service kunnen bieden. Waar zitten onze potentiële klanten, bezoekers, hulpvragers? En waar hebben ze behoefte aan?

Neem bijvoorbeeld het aanpakken van laaggeletterdheid. Bibliotheken die zich willen inzetten voor taal- en leesbevordering, doen er goed aan een leesconsulent op school te stationeren, al dan niet met een ondersteunende collectie. Als de leesconsulent deel uitmaakt van het schoolteam, maak je als bibliotheek veel meer kans op een positief effect op de leesvaardigheid dan wanneer je probeert de school met alle klassen wekelijks op bezoek te laten

komen in je vestiging. Denk mee met de school. Ontzorg de school.

De bestrijding van laaggeletterdheid is een speerpunt voor de openbare bibliotheek. Het is belangrijk de doelgroep op te zoeken waar de trefkans het grootst is. Denk aan een aanloophuis, het Leger des Heils, een sociale werkplaats of een ouderkamer van een basisschool. Misschien lukt het om daar ter plekke iets te organiseren, of de doelgroep te verleiden naar de vestiging te komen. Kortom, het loont om als organisatie eerst zelf contact te maken met mensen die uit zichzelf de bibliotheek niet zullen bezoeken. Door het gebouw te verlaten en de mensen op te zoeken, maak je de instelling makkelijker toegankelijk en laagdrempelig. Het bereik en het langetermijneffect worden daardoor groter.

Lokale initiatieven

David Lankes roept in zijn boek *The atlas of new librarianship* op tot het naar buiten treden van bibliothecarissen (Lankes 2011). Hij beschouwt het als de taak van bibliothecarissen om de maatschappij te verbeteren door hulp te bieden bij het organiseren van kennis binnen *communities*. Dat betekent dat je als bibliotheek, en bibliothecaris, heel goed op de hoogte moet zijn van de noden en wensen van de lokale samenleving. Die kennis kun je niet alleen opdoen door op internet lokale fora te volgen of de plaatselijke krant te lezen. Je zult met inwoners in gesprek moeten gaan. Wat willen ze leren, en hoe? Natuurlijk kun je mensen uitnodigen in de bibliotheek. Maar de vraag is of je zo nieuwe doelgroepen aanboort. Door contact te leggen met ondernemers in de buurt en initiatieven te nemen kun je met hen →

kijken hoe de gemeenschap kan worden verrijkt. Zo werkte bibliotheek Kennemerwaard samen met Woman Link en het Noord-Hollands Ondernemers Netwerk (NON). Met de eerste groep is een aantal workshops voor kansarme vrouwen georganiseerd om hen de werking van digitale netwerken en sociale media uit te leggen. En tijdens een in samenwerking met het NON belegde netwerkavond kreeg de bibliotheek van de aanwezige ondernemers input voor toekomstige activiteiten.

Van oorsprong richten bibliotheken zich op lezen, leren en informeren. Lokaal zie je dat bibliotheken daar soms al heel bijzondere keuzes in maken. Een initiatief als het FryskLab sluit aan bij de behoeften in de provincie Friesland aan banen en onderwijs. Er zijn te weinig arbeidsplaatsen en te weinig studenten die voor techniek kiezen. De bibliotheek is daarop ingesprongen door samen met het onderwijs programma's op te zetten om kinderen te interesseren voor nieuwe technologieën. FryskLab is in een biblio-bus gehuisvest, en is daarmee een ultiem voorbeeld van buiten de eigen muren treden. Het zoekt de grenzen van het bibliotheekwerk op door vooral oog te hebben voor lokale behoeften.

Nog een voorbeeld. In een aantal bibliotheken, zoals die van Groningen, Dommeldal en Kennemerwaard, is er veel aandacht voor duurzaamheid. In mijn eigen gemeente Castricum, waar bibliotheek Kennemerwaard (Alkmaar, Heerhugowaard, Bergen en Castricum) gehuisvest is, was er onder een deel van de bevolking veel belangstelling voor dit thema. Veel van de betrokken partijen, zoals de paddentrekwerkgroep, CALorie (gezamenlijk energieproject van inwoners) en PWN (drinkwaterbedrijf), kenden elkaar niet, werkten niet samen en deelden geen informatie. Een medewerker van de bibliotheek heeft contact met ze gezocht en ze bij elkaar gebracht. Dat heeft

geleid tot een maandelijkse discussieavond over onderwerpen die met het thema duurzaamheid te maken hebben, niet alleen in de bibliotheek maar ook op andere plaatsen. De bibliotheek zorgt ervoor dat er actuele informatie op het gebied van duurzaamheid beschikbaar is en gedeeld kan worden. De keuze voor het onderwerp duurzaamheid kwam dus niet zozeer uit de koker van de bibliotheek, maar vooral doordat een medewerker heel goed wist wat er speelde. Lokale verankering is heel belangrijk en kun je bereiken door in contact te staan met de plaatselijke bevolking.

Zichtbaarheid

Bibliotheek Schiedam heeft zich voorgenomen om als het ware op te lossen in de stad. In plaats van zich te hechten aan een gebouw wordt de collectie verdeeld over plekken in de stad waar mensen behoefte hebben aan een boek, zoals wijkcentra en scholen. Door samen te werken met burgerinitiatieven en vrijwilligers ziet de bibliotheek kans om op zes of zeven plaatsen, in een stad van nog geen 80.000 inwoners, wisselende en compacte collecties en diensten aan te bieden, dicht bij de burger. Op maat en aansluitend op de lokale behoeften. Een van de collecties is bijvoorbeeld ondergebracht in een zorgcentrum en richt zich met name op senioren. In de centrale bibliotheek in het centrum zijn er

Een gemeente heeft door de bank genomen geen enkele notie van wat de bibliotheek allemaal doet

andere behoeften dan in de wijken. Zo is bijvoorbeeld culturele programmering meer op zijn plaats in het hoofdfiliaal, omdat mensen voor een bezoek aan het theater of de bioscoop gewend zijn naar het hart van de stad te gaan. De activiteiten worden wel vanuit de centrale bibliotheek aangestuurd, met inzet van medewerkers, public relations, et cetera. Ook het bieden van studieruimte is iets wat zich meer leent voor een hoofdvestiging met ruime openingstijden dan voor een wijkvestiging.

Bij het naar buiten treden is er een aspect dat de bibliotheek vooral niet uit het oog moet verliezen: zichtbaarheid! Bekendheid bij potentiële gebruikers, maar vooral ook de subsidiënt, is zeer belangrijk. Een gemeente heeft door de bank genomen geen enkele notie van wat de bibliotheek allemaal doet. *Be good and tell it!* Het gebouw heeft nog een bepaalde waarde voor de gemiddelde politicus, maar een activiteit ergens bij of samen met een andere instelling wordt niet automatisch toegerekend aan de bibliotheek. De bibliotheek moet dan ook heel goed haar boodschap *framen* en voor het voetlicht brengen. De gemeente moet ervan op de hoogte worden gebracht hoe het nieuwe bibliotheekwerk bijdraagt aan doelstellingen van de gemeente. En juist omdat de gemeente deze activiteiten niet van een bibliotheek verwacht, zal er weerstand zijn. Een steekhoudend betoog, met cijfers en illustrerende verhalen, is dan ook nodig om een wethouder of ambtenaar te overtuigen.

Sneeuwbaaleffect

Succesvolle activiteiten buiten de muren van de bibliotheek hebben een sneeuwbaaleffect, zo leert de ervaring. Lokale partijen die met de bibliotheek hebben samengewerkt, zullen zich ook bij een nieuw project sneller tot de bibliotheek wenden. Er kan een zwaan-kleef-aaneffect optreden. Veel meer partijen zullen met de bibliotheek willen samenwerken, en soms ook iets terugdoen. Zo is uit de samenwerking met twee lokale historische verenigingen in ons werkgebied Kennemerwaard een uitbreiding van openingsuren van de bibliotheek voortgekomen. De historische verenigingen houden spreekuur in de bibliotheek, zodat deze vaker open kan zijn met minder inzet van medewerkers.

Een ander effect van het naar buiten treden is dat de bibliotheek meer mensen naar binnen haalt. Zo vinden er in een aantal bibliotheken in het land informatie- en inloopsprekuren van advocaten, zorgaanbieders, onderwijsondersteuners, notarissen en lokale historici plaats. Vaak heeft de bibliotheek deze partijen actief aangezocht en bezocht, maar het komt ook voor dat ze zelf hebben bedacht dat een bibliotheek door haar laagdrempeligheid en grote publieksbereik uitermate geschikt is om een spreekuur te organiseren. Deze activiteiten sluiten goed aan bij de informatietaak van de bibliotheek, gericht op mondelinge informatieoverdracht.

Nu zou de indruk kunnen ontstaan dat de bibliotheek slechts een functie is, die zonder eigen gebouw kan. Dat is nog maar de vraag. De fysieke bibliotheek, het gebouw met zijn dienstverlening, is vaak het hart van een dorp, stad of wijk. Het is een plek waar mensen samenkomen op zoek naar gezelschap, een goed boek, een leuke lezing, de dagelijkse krant. Dat is een waarde die voor veel burgers onmisbaar is. Ik denk dat de bibliotheek van de toekomst nog steeds een gebouw kan hebben, maar dat het vooral belangrijk is om je af te vragen wat er nodig is om maatschappelijke doelen te bereiken. Dat kan een gebouw zijn, of een collectie, maar bovenal gaat het om het bieden van mogelijkheden om te kunnen voldoen aan de informatiebehoeften van een lokale gemeenschap. Het faciliteren van kennis om zo de maatschappij te verbeteren. Als je daarbij buiten de gebaande paden treedt, vergroot je de kans van slagen. ●

Literatuur

Lankes, R.D. (2011) *The atlas of new librarianship*. Cambridge: MIT Press.

Noot

1 Zie Unesco-manifest, //archive.ifla.org/VII/s8/unesco/dutch.htm